

СПОСОБИ ТА ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ ФІЛЬМОНІМІВ

Наталія Рябокінь

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри філології та соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавського інституту економіки і права
вул. Монастирська, 6, м. Полтава, Україна
[orsid.org/0000-0001-5950-8798](https://orcid.org/0000-0001-5950-8798)
e-mail: nwerbowa161@gmail.com

Анотація. Стаття присвячена вивченню способів і прийомів перекладу фільмонімів – специфічних назв фільмів і телепрограм. Назва фільму виконує функцію маркування твору і є важливим елементом його бренду, який здатен привернути увагу аудиторії, відображаючи атмосферу, жанр та основні мотиви кінокартини. Визначено, що фільмоніми – це категорія слів, яка охоплює рекламну функцію та функцію впливу, але відрізняється лаконічною структурою й містить риси, властиві назвам як самостійним мовним одиницям.

У статті розглянуто основні методи перекладу, такі як літеральний переклад, культурна адаптація, калькування, транскрипція, вільний переклад, описовий переклад тощо, що застосовуються для передачі назв фільмів з однієї мови іншою. Окрему увагу приділено впливу культурних і мовних аспектів на вибір методу перекладу, а також проблемам, що виникають під час перекладу фільмонімів, пов'язаним зі збереженням оригінальної значущості, привабливості й локалізації в умовах різних контекстів. З'ясовано, що правильний переклад фільмоніма не лише відображає мовні особливості, а й сприяє збереженню рекламно та культурної привабливості фільму для цільової аудиторії. Наводяться приклади використання різних методів перекладу в практиці, що демонструють переваги й обмеження кожного підходу. Зроблено висновки щодо оптимальних способів перекладу фільмонімів для забезпечення точності й естетичної привабливості в межах цільової аудиторії. Установлено, що прямий переклад є найбільш лаконічним і зрозумілим, однак він не завжди передає повний сенс, особливо коли йдеться про культурні або соціальні контексти. Непрямий переклад, у свою чергу, дає змогу адаптувати фільмоніми до специфіки української мови та культури, але може втрачати частину оригінального змісту. Описовий переклад дає можливість зберегти контекст і надає додаткову інформацію, яка допомагає краще розуміти сюжет.

Ключові слова: фільмоніми, переклад, прямий переклад, непрямий переклад, калькування, транскрипція, вільний переклад, описовий.

WAYS AND TECHNIQUES OF TRANSLATING FILMONYMS

Nataliia Riabokin

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Philology and Social-Humanitarian Disciplines
Poltava Institute of Economics and Law
Monastyrskya Str., 6, Poltava, Ukraine
[orsid.org/0000-0001-5950-8798](https://orcid.org/0000-0001-5950-8798)
e-mail: nwerbowa161@gmail.com

Abstract. The article is dedicated to the study of methods and techniques for translating film names – specific titles of movies and television programs. A film title serves as a marker of the work and is an important element of its brand, capable of attracting the audience's attention by reflecting the atmosphere, genre, and main themes of the film. It is determined that film names are a category of words that encompass both an advertising function and a persuasive function, but are characterized by a concise structure and contain traits typical of titles as independent linguistic units.

The article examines the main translation methods, such as literal translation, cultural adaptation, calquing, transcription, free translation, descriptive translation, and others, which are used to convey film titles from one language to another. Particular attention is given to the influence of cultural and linguistic

aspects on the choice of translation method, as well as the challenges encountered when translating film titles, related to preserving the original meaning, appeal, and localization in different contexts.

It is established that a correct translation of a film title not only reflects linguistic features but also helps maintain the film's advertising and cultural appeal for the target audience. Examples of various translation methods in practice are provided, demonstrating the advantages and limitations of each approach. Conclusions are drawn regarding the optimal methods for translating film titles to ensure accuracy and aesthetic appeal within the target audience. It is found that direct translation is the most concise and clear, although it does not always convey the full meaning, especially when it comes to cultural or social contexts. Indirect translation, on the other hand, allows for the adaptation of film titles to the specifics of the Ukrainian language and culture, but it may lose some of the original meaning. Descriptive translation allows for the preservation of context and provides additional information that helps better understand the plot.

Key words: *film titles, translation, direct translation, indirect translation, calque, transcription, free translation, descriptive translation.*

Переклад фільмонімів – назв фільмів, телепрограм, серіалів та інших кінематографічних творів – є одним із найбільш складних і відповідальних завдань у межах міжкультурного перекладу. Складність цього процесу зумовлена необхідністю не лише точного відображення значення оригінального найменування, а й урахування культурних, соціальних, мовних і маркетингових аспектів, які можуть суттєво впливати на вибір перекладацького методу. Назва фільму, окрім того, що виконує функцію маркування твору, є важливим елементом його бренду, який здатен привернути увагу аудиторії, відображаючи атмосферу, жанр чи основні мотиви кінокартини.

Ураховуючи особливості культури й мови, що відрізняються від оригіналу, перекладач має вибір серед кількох методів і прийомів, які дають змогу передати смислове, емоційне й культурне значення фільмоніма в іншій мові. Це може бути літеральний переклад, адаптація, транскрипція, вільний переклад чи інші варіанти, залежно від контексту й специфіки кінематографічного твору. Водночас переклад фільмоніма не лише відображає мовні особливості, а й сприяє збереженню рекламної та культурної привабливості фільму для цільової аудиторії. У пропонованій статті зупинимося на стратегіях і тактиках перекладу фільмонімів українською мовою.

В Україні питання перекладу фільмонімів стали об'єктом досліджень у межах перекладознавства, культурології та лінгвістики. Вітчизняні науковці аналізують різні аспекти цієї проблеми. Зокрема, Н. С. Демченко – досліджувала особливості перекладу англійськомовних фільмонімів на основі різних жанрів кінематографічних творів, акцентуючи увагу

на культурній адаптації та проблемах, які виникають під час перекладу назв, пов'язаних із мовними й культурними відмінностями [2].

Н. Б. Іваницька – аналізувала прийоми і стратегії перекладу фільмонімів в Україні, зокрема переклад фільмів на екран в умовах адаптації до українського ринку, а також теоретичні аспекти збереження оригінальної ідентичності фільму [3].

Т. Г. Лук'янова – зосереджувалася на методах перекладу фільмонімів і їх адаптації в контексті україномовних субтитрів і дубляжу. Вона підкреслювала значення локалізації, враховуючи соціокультурні й лінгвістичні відмінності між мовами [4].

За кордоном дослідження перекладу фільмонімів проводять також у межах теорії перекладу, культурної лінгвістики, теорії кінематографії.

Limon David – американський дослідник – розглядав вплив культурних аспектів на переклад фільмонімів, зокрема, через призму глобалізації, що впливає на локалізацію та адаптацію фільмових назв у різних країнах [6].

Isabel Negro Alousque – активно досліджувала питання перекладу власних назв і термінів, включаючи фільмоніми. У своїй праці розглядає різноманітні методи адаптації назв фільмів для будь-яких мовних аудиторій [7].

Незважаючи на те, що дослідники сходяться на думці про важливість фільмоніму, до сьогодні немає єдиної думки щодо того, яка стратегія їх перекладу є найбільш оптимальною. Але особливості перекладу назв німецькомовних фільмів українською мовою все ще залишаються малодослідженими, що зумовлює актуальність обраної теми.

Мета дослідження – установити основні способи перекладу фільмонімів українською мовою.

Досягнення мети передбачає розв'язання завдань: 1) виявити релевантні способи перекладу фільмонімів українською мовою; 2) описати стратегії перекладу фільмонімів українською мовою.

Об'єкт дослідження – фільмоніми 2008–2020 років.

Предмет дослідження – стратегії і тактики відтворення фільмонімів в українських перекладах. Матеріалом дослідження стали назви фільмів, які вийшли в прокат протягом 2008–2020 років, і їхні українські переклади. Методологія роботи ґрунтується на основних положеннях структурної лінгвістики, а також частково лінгвопрагматики й комунікативного мовознавства.

Під час перекладу фільмонімів українською мовою важливо зберегти їх інформативну функцію, щоб глядачеві була зрозуміла основна ідея, виражена в назві картини. Під час перекладу фільмонімів широко використовуються адаптаційні стратегії. У перекладознавстві виокремлюють прототипні й адаптивні стратегії. «Прототипними стратегіями вважають типові способи організації перекладацької діяльності, ґрунтовані на евристичному пошуку логіко-семантичних і синтаксичних відповідностей. Адаптивні стратегії – це додаткові способи прийняття перекладацьких рішень у разі труднощів, які виникають, якщо застосування прототипних стратегій виявляється недостатнім» [1, с. 29]. Аналізуючи дослідження з теми, можна виявити труднощі перекладу фільмонімів, які пов'язані з відмінностями між мовами, суспільною свідомістю, лексичною сполучуваністю, еквівалентністю, зв'язком мови з мисленням, зв'язком із суспільством і культурою, жанрово-стилістичними особливостями й іншими знаковими системами.

На підставі аналізу праць науковців, які досліджували переклад фільмонімів, можна виокремити три основні тактики, до яких вдаються перекладачі: 1) прямий переклад; 2) трансформація; 3) непрямий переклад.

Прямий переклад найчастіше використовують, якщо назва фільмів не містить культурноспецифічної інформації. У межах такого перекладу використовують перекладацькі прийоми транслітерації і транскрибування. Під час транслітерації засобами української мови передається графічна форма слова іноземної мови, а під час транскрипції – його

звукова форма. Ці способи застосовуються під час передачі власних імен, географічних найменувань і назв різного типу компаній, фірм, газет, журналів. Під час перекладу назв фільмів цей прийом зустрічається досить рідко.

Трансформація назви зумовлена лексичними, стилістичними, функціональними, прагматичними чинниками, які вимагають розширення/звуження когнітивної інформації через заміну або додавання/вилучення лексичних елементів). Типи лексико-семантичних трансформацій: 1) конкретизація; 2) генералізація; 3) смисловий розвиток; 4) антонімічний переклад; 5) додавання слів під час перекладу задля пояснення; 6) пропуск слів під час перекладу; 7) компенсація.

Наведемо приклади: «Академія смерті» (нім. «Napola – Elite für den Führer»); «Аміль» («Der Stellvertreter» (Originaltitel: «Amen»); «Вечеря на одного» або «Дев'яностий день народження» (англ. «Dinner for One», або нім. «Der 90. Geburtstag»).

Непрямий переклад передбачає заміну назви фільму для збереження семантико-структурної рівності й забезпечення комунікативно-функціональної еквівалентності. Одна з причин непрямого перекладу – це наявність в оригінальній назві безеквівалентної лексики. Незважаючи на основне завдання перекладача зберегти семантичну структуру й комунікативні властивості оригіналу, випадків зміни назв фільмів під час перекладу можна знайти досить багато. Наприклад: «Das Leben der Anderen» – «Життя інших» (непрямий переклад, де оригінальна конструкція «Das Leben der Anderen» (життя інших) адаптована в українській мові, залишаючи основний сенс, але спрощуючи формулювання для кращого сприйняття та звучання в українському контексті); «Die Welle» – «Хвиля» (оригінальна назва «Die Welle» (Хвиля) перекладена не дослівно, а через концептуальну адаптацію, зберігаючи основний сенс, але спрощуючи й роблячи її більш універсальною для цільової аудиторії).

Калькування – це спосіб перекладу, за якого лексична одиниця іноземної мови відтворюється засобами української мови зі збереженням морфологічної структури. Під час калькування компоненти запозичуваного слова або словосполучення перекладаються окремо й з'єднуються за зразком іноземного

слова або словосполучення. Наприклад: «Вінсент і Тео» («Vincent und Theo»), Вестерни Німеччини «Апачі» («Apachen»), «Бінту» («Bintou»), «Бойс» («Beuys»).

Найчастіше цей спосіб використовується, коли фільмонім є ім'ям головного героя, назвою місця або запозиченим позначенням, що вже прижилося в країні одержувача й не потребує перекладу.

Щодо німецької мови, якій притаманні складові слова, заведено розділяти оригінальну лексичну одиницю на частини, а потім добирати їм еквіваленти мовою перекладу. Наприклад, «Novemberkind» – «Дитя листопада» (2008), «Norwand» – «Північна стіна» (2008), «Phantomschmerz» – «Фантомний біль» (2009), «Westwind» – «Західний вітер» (2011), «Kreuzweg» – «Хресна дорога» (2013), «Endzeit» – «Кінець часів» (2013), «Die Vampirschwestern 2» – «Сімейка вампірів 2» (2014), «Doktorspiele» – «Гра в доктора» (2014), «Mara und der Feuerbringer» – «Мара і Носій Вогню» (2015).

Нині використання прийому транслітерації та транскрипції під час перекладу фільмонімів спостерігається нечасто. Це обґрунтовано тим, що передача звукового або буквенного вигляду іншомовної лексичної одиниці не розкриває її значення, такі слова залишаються незрозумілими. Але, незважаючи на це, щороку з'являються фільми, для розуміння сенсу назв яких потрібно мати певний рівень знання як англійської мови, так і культури, наприклад, «Еріс» – «Епік» (2013), «Selfie» – «Селфі» (2016), «Warkraft» – «Варкрафт» (2016).

Описовий переклад здійснюється шляхом способу додавання, незважаючи на те, що такий переклад розкриває значення вихідної безеквівалентної лексики, він часом не здатний виконати лаконічну функцію фільмоніма. Такий прийом використовують у випадках, коли фільмонім представляє елементи іншомовної культури, які можуть бути незрозумілими для україномовної аудиторії, або власне ім'я, яке не завжди може бути життєздатним фільмонімом. В обох випадках найчастіше застосовують додавання якихось деталей. Оскільки одна з основних особливостей фільмонімів – лаконічність, цей спосіб застосовується рідко. Наприклад: «Das Leben der Anderen» – «Життя інших людей» (описовий переклад, де оригінальна назва

«Das Leben der Anderen» (Життя інших) доповнена словом «людей», що робить значення більш очевидним для української аудиторії, яка може не відразу зрозуміти контекст без додаткового уточнення); «Der Untergang» – «Кінець Третього Рейху» (оригінальна назва «Der Untergang» (Падіння) замінена на більш конкретну й пояснювальну назву, що вказує на історичний контекст фільму, пов'язаний із падінням нацистського режиму в Німеччині).

Описовий переклад фільмонімів є корисним і необхідним інструментом, коли потрібно роз'яснити значення назви або надати більше контексту для цільової аудиторії. Це може бути особливо важливо, коли прямий переклад не передає повністю сенс або атмосферу фільму. Такий підхід дає можливість зберегти точність і привабливість оригіналу, роблячи назву доступнішою і зрозумілішою для нової аудиторії.

Зосередимо увагу на стратегіях перекладу фільмонімів. Під час перекладу назв фільмів перекладач має застосовувати відповідні стратегії адаптації для адекватного перекладу.

Перша стратегія – це прямий або дослівний переклад, що використовується за відсутності безеквівалентної лексики й необхідності лексичних і граматичних трансформацій. Наприклад: «Агірре, гнів божий» («Aguirre, Der Zorn Gottes»); «Білі вовки» («Weiße Wölfe»); «Акробатична суміш» («Akrobatisches Potpourri»); «Безвухі зайці» («Keinohrhasen»); «Босоніж» («Barfuß»).

Друга стратегія – це трансформація назви. Трансформацією назви перекладачі користуються в тих випадках, коли переклад оригіналу не здатний передати прагматичний сенс вихідного тексту й не виконує прогностичну функцію. Трансформація назви буває частковою й повною. Оригінальна назва трансформується для залучення більшої аудиторії, локалізації назви та з інших причин. Виділяють такі дві основні трансформації: 1) лексичні трансформації: трансформація, конкретизація, генералізація поняття, смисловий розвиток, компенсація, наприклад, «Вечеря на одного» або «Дев'яностий день народження» (англ. «Dinner for One», або нім. «Der 90. Geburtstag»); 2) граматичні трансформації: а) морфологічні: заміна частин мови, граматичних форм, зміна морфологічної структури, додавання, опущення, членування, об'єднання, словоформи, наприклад, «Die Unendliche

Geschichte» – «Нескінченна історія» (тип трансформації: переклад фільмоніма передбачає заміну форми прикметника (Unendliche → Нескінченна) відповідно до української граматики); «Der König der Löwen» – «Король Лев» (тип трансформації: переклад назви з використанням зміненої граматичної форми. В оригіналі – «Der König der Löwen» (у дослівному перекладі «Король левів»), де відбувається скорочення для створення звучної та лаконічної форми в українській мові); б) синтаксичні трансформації: заміна структури речення, перегрупування членів речення, транспозиції, зміна порядку слів, наприклад, «Der Herr der Ringe» – «Володар перстнів» (тип трансформації: у німецькому варіанті назва має синтаксичну конструкцію, де спочатку йде суб'єкт («Herr»), потім визначення («der Ringe»). В українському перекладі відбувається зміна порядку слів для збереження природного звучання в мові, де спочатку йде дія (Володар), а потім предмет («перстнів»); «Der Untergang» – «Падіння» (тип трансформації: в оригіналі «Der Untergang» є конструкцією з артиклем, що акцентує на специфічності падіння. В українському перекладі артикль не є необхідним, що дає змогу більш лаконічної передати суть назви за допомогою однослівного перекладу).

Переклад фільмонімів з німецької українською мовою часто потребує використання граматичних трансформацій. Це може включати як морфологічні зміни, що пов'язані з адаптацією слів до граматичних правил української мови, так і синтаксичні трансформації, де змінюється структура фрази для досягнення кращої зрозумілості й естетичності в перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубенко Н.І. До питання про застосування адаптивних стратегій у передачі модальності художнього тексту. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2021/NV_2021_15/7.pdf.
2. Демченко Н.С. Тенденції перекладу сучасних англомовних фільмонімів на українську мову. *Молодий вчений*. 2017. № 12. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12.1/6.pdf>.
3. Іваницька Н.Б. Сучасні моделі перекладу в аспекті контрастивної дискурсології. *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія, педагогіка»*: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький; Кременчук: Видавець ПП Щербатих О.В., 2017. Вип. 25. С. 137–144.
4. Лук'янова Т.Г. Стратегії адаптації при перекладі назв англомовних фільмів українською мовою. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2011. Вип. 15. С. 310–313.
5. Олійник Д.О. Стратегії перекладу українською мовою сучасних англомовних фільмонімів. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/86934/1/Oliinyk_mag_rob.pdf.
6. Limon D. Film titles and cultural transfer. *Cultus: the Intercultural Journal of Mediation and Communication*. 2012. № 5. P. 189–208.

Отже, переклад фільмонімів з німецької українською мовою є складним і багатограним процесом, що вимагає застосування різних методів і прийомів для адекватної передачі культурних, мовних і контекстуальних особливостей оригіналу. У статті розглянуто основні способи перекладу фільмонімів, серед яких виділяють прямий, непрямий, описовий і граматичний переклади, кожен із яких має свої переваги й обмеження.

Прямий переклад є найбільш лаконічним і зрозумілим, однак він не завжди передає повний сенс, особливо коли йдеться про культурні або соціальні контексти. Непрямий переклад дає змогу адаптувати фільмоніми до специфіки української мови та культури, але може втрачати частину оригінального змісту. Описовий переклад дає змогу зберегти контекст і надає додаткову інформацію, яка допомагає краще розуміти сюжет, проте він може бути менш емоційно насиченим, ніж оригінал. Граматичні трансформації, зокрема морфологічні й синтаксичні, також є важливими інструментами в перекладі, які дають змогу досягти природного звучання в українській мові. Зміна структури речення або форми частин мови допомагає адаптувати фільмонім до граматичних норм і вимог цільової аудиторії. Загалом успішний переклад фільмонімів вимагає творчого підходу, врахування мовних і культурних відмінностей, а також здатності зберігати унікальність і сенс оригінальної назви, адаптуючи її до потреб українського глядача. Перспективи подальших досліджень відкривають можливості поглибленого аналізу й удосконалення методів перекладу в кіноматографічній практиці.

7. Negro Alousque, Isabel. The role of cognitive operations in the translation of film titles. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2015. № 212. P. 237–241.

REFERENCES

1. Holubenko, N.I. (2021). Do pytannia pro zastosuvannia adaptivnykh stratehii u peredachi modalnosti khudozhnogo tekstu [On the question of the application of adaptive strategies in the transfer of the modality of an artistic text]. Retrieved from: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2021/NV_2021_15/7.pdf [in Ukrainian].
2. Demchenko, N.S. (2017). Tendentsii perekladu suchasnykh anhlo movnykh filmonimiv na ukrainsku movu [Trends in the translation of modern English-language film names into Ukrainian]. *Molodyi vchenyi*. № 12. Retrieved from: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12.1/6.pdf> [in Ukrainian].
3. Ivanytska, N.B. (2017). Suchasni modeli perekladu v aspekti kontrastyvnoi dyskursolohii [Modern models of translation in the aspect of contrastive discourse science]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia: zbirnyk naukovykh prats*. Seriiia «Filolohiia, pedahohika». Pereiaslav-Khmelnitskyi; Kremenichuk: Vydavets PP Shcherbatiukh O.V., Vyp. 25. pp. 137–144 [in Ukrainian].
4. Lukianova, T.H. (2011). Stratehii adaptatsii pry perekladi nazv anhlo movnykh filmiv ukrainskoiu movoiu [Adaptation strategies when translating the titles of English-language films into Ukrainian]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Vyp. 15. pp. 310–313 [in Ukrainian].
5. Oliinyk, D.O. Stratehii perekladu ukrainskoiu movoiu suchasnykh anhlo movnykh filmonimiv [Strategies for translating modern English-language film names into Ukrainian]. Retrieved from: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/86934/1/Oliinyk_mag_rob.pdf [in Ukrainian].
6. Limon, D. (2012). Film titles and cultural transfer. *Cultus: the Intercultural Journal of Mediation and Communication*. № 5. pp. 189–208 [in English].
7. Negro Alousque, I. (2015). The role of cognitive operations in the translation of film titles. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. № 212. pp. 237–241 [in English].